

BADANIA NAD WYMYWANIEM AZOTU AMONOWEGO Z GLEB

Ewa Spychaj-Fabisiak, Barbara Murawska

Katedra Chemii Rolnej, ATR Bydgoszcz

WSTĘP

Zagadnienie strat składników nawozowych przez wymywanie było od dawna przedmiotem licznych badań [1,2,3]. Kwestię tę rozpatrywano głównie pod kątem możliwości pełniejszego uzupełnienia strat składników pokarmowych powodowanych wymywaniem w celu uzyskania wyższych plonów uprawianych roślin.

Obecnie problem ten rozpatrywany jest także ze względu na procesy postępującego zakwaszania gleb i zanieczyszczeń wód gruntowych powodowane kwaśnymi opadami. Ich oddziaływanie na środowisko jest zależne przede wszystkim od typu gleby, a także od szaty roślinnej i warunków atmosferycznych. Podkreśla się, że kwaśne opady powodują niekorzystne zmiany w środowisku glebowym, wpływają na zakwaszenie gleby co w konsekwencji powoduje zwiększenie rozpuszczalności soli wapnia, magnezu oraz uwalnianie nadmiernych ilości toksycznych jonów glinu. W większości prac [4,5,6] zgodnie stwierdza się, że kwaśne opady w końcowym efekcie zubożają glebę w składniki o charakterze zasadowym.

Celem niniejszej pracy było określenie w kontrolowanych warunkach laboratoryjnych na ile i w jakim stopniu typ gleby, dodatek nawozu azotowego oraz symulowany kwaśny deszcz wpływają na proces wymywania azotu amonowego z gleby.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Modelowe badania laboratoryjne przeprowadzono w oparciu o próbki trzech gleb, których właściwości fizyko-chemiczne przedstawiono w tabeli 1.

Próbki gleb wysuszono i przesiano przez sito o średnicy oczek 1 mm, a następnie wypełniano kolumny z PCV o długości 30 cm i wewnętrznej średnicy 4 cm z lejko-watym zwczeniem na dole i wkładką przepuszczalną dla wody. Następnie z wkrap-lacza wprowadzano wodę destylowaną (pH=7) lub roztwór wodny zakwaszony kwa-sem siarkawym do pH=5, początkowo bardzo wolno, aż do pełnego nawilżenia gle-by, a później z szybkością około 2 cm³/min. Azot wprowadzano pipetą na głębokość ok. 5 cm w postaci 5 cm³ roztworu NH₄NO₃ (50 mg N-NH₄ + 50 mg N-NO₃) lub roztworu (NH₄)₂SO₄ (50 mg N-NH₄). Odbierano 250 cm³ przesączu i oznaczano w nim zawartość azotu amonowego.

Doświadczenie przeprowadzono w pięciu powtórzeniach. Inne szczegóły meto-dyczne dotyczące prowadzonych badań zostały podane we wcześniejszych pracach [1,7].

Tabela 1

Właściwości próbek gleb zastosowanych w doświadczeniach modelowych
Properties of soil samples applied in model experiments

Parametr – Parameter		typ gleby – soil type		
		czarnoziem kujawski chernozem from Kujawy region	gleba bielnicowa podsol	czarna ziemia black earth
C	mg/100 g	1280	450	2172
N		131	69	205
N-NH ₄		3.5	1.66	1.2
N-NO ₃		1.05	0.4	0.5
Zawartość wg Egnera-Riehma DL Content after Egner-Riehm DL				
P		9.20	5.20	4.10
K		24.5	25	38
pH	w H ₂ O	6.80	6.20	7.50
	w KCl	6.50	5.90	7.10
Kwasowość hydrolityczna Hydrolytic acidity	mmol(+)/kg	29	9	31
Skład granulometryczny Granulometric composition	1-0.1 mm	61	72	10
	0.1-0.02 mm	16	24	18
	< 0.02 mm	23	4	72

W tabeli 2 zestawiono wyniki wymywania azotu amonowego z gleb bez dodatku azotu oraz z dodatkiem siarczanu amonowego, przemywanych wodą destylowaną (pH=7) oraz wodnym roztworem (pH=5) symulującym kwaśny deszcz. Rozpatrując wyniki doświadczeń, można zauważyć zróżnicowanie pod względem ilości wymywanych jonów amonowych w zależności od typu gleby, zastosowanego nawozu azotowego oraz pH wodnego roztworu, którym przemywano gleby.

Ilość wymytego azotu amonowego okazała się istotnie zależna od typu przemywanej gleby. Najmniej azotu amonowego wymyto z czarnej ziemi nieco więcej z czarnoziemem kujawskiego, natomiast z gleby bielnicowej ilość wymytego azotu okazała się istotnie wyższa. Można stwierdzić, że z gleby bielnicowej wymyto prawie 7 razy więcej azotu amonowego aniżeli z czarnej ziemi. Zauważono również, że istotny wpływ na wymywanie azotu amonowego miał odczyn roztworu użytego do przemywania gleb. Stwierdzono, że przemywanie gleb roztworem wodnym (pH=5) spowodowało prawie 1.5 razy wyższe wymycie azotu amonowego w porównaniu do obiektów przemywanych wodą destylowaną (pH=7). Dodatek azotu do gleb spowodował istotny wzrost ilości wymywanych jonów amonowych, niezależnie od typu gleby i odczynu roztworu wodnego stosowanego do przemywania.

Stwierdzono, że po zastosowaniu siarczanu amonowego z badanych gleb wymyto średnio 2.5- krotnie więcej N-NH₄⁺ w porównaniu z glebami bez dodatku azotu.

Tabela 2

Wymywanie azotu amonowego z gleb po zastosowaniu siarczanu amonowego (w mg N-NH₄/250 cm³ przesączu)
 Leaching of ammonium nitrogen from soils after ammonium sulphate application (in mg of N-NH₄/250 cm³ of the filtrate)

odczyn roztworu wodnego	Typ gleby - soil type											
	czarnoziem kujawski chernozem from Kujawy region			gleba bielocowa podsol			czarna ziemia black earth			średnia mean		
	bez N without N	+ N N-added	średnia mean	bez N without N	+ N N-added	średnia mean	bez N without N	+ N N-added	średnia mean	bez N without N	+ N N-added	średnia mean
pH=7	2.45	5.71	4.08	10.13	22.68	16.40	1.79	3.12	2.45	4.79	10.50	7.64
pH=5	3.11	8.26	5.68	10.85	32.57	21.71	1.89	4.47	3.18	5.28	15.10	10.19
średnia mean	2.78	6.98	4.88	10.49	27.63	19.06	1.84	3.80	2.82	5.04	12.80	8.32

czynnik - factor	NIR LSD p=0,05	współdziałanie interaction	NIR LSD p=0,05
typ gleby - soil type (I)	0.61	I×II	0.47
odczyn roztworu wodnego (II) reaction	0.42	I×III	0.31
dawka N - N dose (III)	0.41	II×III	0.31
		I×II×III	0.54

Tabela 3

Wymywanie azotu amonowego z gleb po zastosowaniu saletry amonowej (w mg N-NH₄/250 cm³ przesączu)
Leaching of ammonium nitrogen from soils after ammonium nitrate application (in mg N-NH₄/250 cm³ of the filtrate)

odczyn roztworu wodnego reaction	Typ gleby - soil type													
	czarnoziem kujawski chernoziem from Kujawy region				gleba bielocowa podsol				czarna ziemia black earth				średnia mean	
	bez N without N	+ N N-added	średnia mean	średnia mean	bez N without N	+ N N-added	średnia mean	średnia mean	bez N without N	+ N N-added	średnia mean	średnia mean	bez N without N	+ N N-added
pH=7	2.65	4.46	3.56	3.56	6.56	12.48	9.52	9.52	0.44	1.64	1.04	3.22	6.19	4.75
pH=5	3.44	5.11	4.28	4.28	9.25	21.58	15.41	15.41	0.92	2.52	1.74	4.54	9.74	7.14
średnia mean	3.05	4.79	3.92	3.92	7.90	17.03	12.46	12.46	0.68	2.10	1.35	3.88	7.96	5.92

czynnik - factor	NIR LSD p=0.05	współdziałanie interaction	NIR LSD p=0.05
typ gleby - soil type (I)	0.41	I×II	0.57
odezwn roztworu wodnego (II) reaction	0.28	I×III	0.55
dawka N - N dose (III)	0.27	II×III	0.39
		I×II×III	0.78

W tabeli 3 przedstawiono wyniki uzyskane w analogicznym doświadczeniu jak wyżej z tą różnicą, że dodatek azotu do gleby stosowano w formie saletry amonowej. I tu podobnie, ilość wymytego azotu amonowego okazała się istotnie zależna od typu badanej gleby. Najwięcej azotu amonowego wymyto z gleby biellicowej, najmniej z gleb: czarnoziem kujawski i czarnej ziemi.

Można zauważyć, że z gleby biellicowej wymyto prawie 9 razy więcej azotu amonowego aniżeli z czarnej ziemi.

Z danych tabelarycznych wynika, że odczyn roztworu użytego do przemywania gleb ma także istotny wpływ na ilość wymywanego azotu amonowego. Stwierdzono, że wprowadzenie do gleb azotu w formie saletry amonowej spowodowało istotny wzrost ilości wymywanych jonów amonowych w porównaniu z glebami bez dodatku azotu.

Na podstawie uzyskanych wyników obliczono, że po zastosowaniu saletry amonowej wymyto z gleb średnio 2-krotnie więcej $N-NH_4^+$ w porównaniu z glebami bez dodatku azotu.

DYSKUSJA

Straty składników nawozowych powodowane wymyciem z gleb rozpatrywać należy zarówno z punktu widzenia ekonomiki produkcji rolnej jak i ekologicznych skutków tego zjawiska. W związku z narastającym problemem zanieczyszczania wód, aspekt drugi staje się coraz bardziej znaczący. Wraz z emisją przemysłową do atmosfery przedostają się substancje kwasotwórcze, powodujące powstawanie nawet tak silnych kwasów jak siarkowy, azotowy, czy fluorowodorowy, które są ważnymi czynnikami zakwaszania opadów atmosferycznych, a tym samym zubożania gleb w składniki pokarmowe.

Należy pamiętać, że intensywne kwaśne deszcze, a tym samym duże stężenie jonów wodorowych mogą przekroczyć zdolność buforową gleby i naruszyć warunki naturalne ekosystemu przez co obniżyć produktywność gleby.

Przeprowadzone badania modelowo-laboratoryjne pozwalają na ocenę ilości azotu amonowego dającego się usunąć z różnych gleb na drodze wymywania wodą destylowaną (pH=7) lub symulowanym kwaśnym deszczem (pH=5).

Stwierdzono, że przemywanie gleb wodnym roztworem o pH=5 spowodowało średnio 1.5-krotnie większe wymycie azotu amonowego z gleb w porównaniu z obiektami przemywanymi wodą destylowaną.

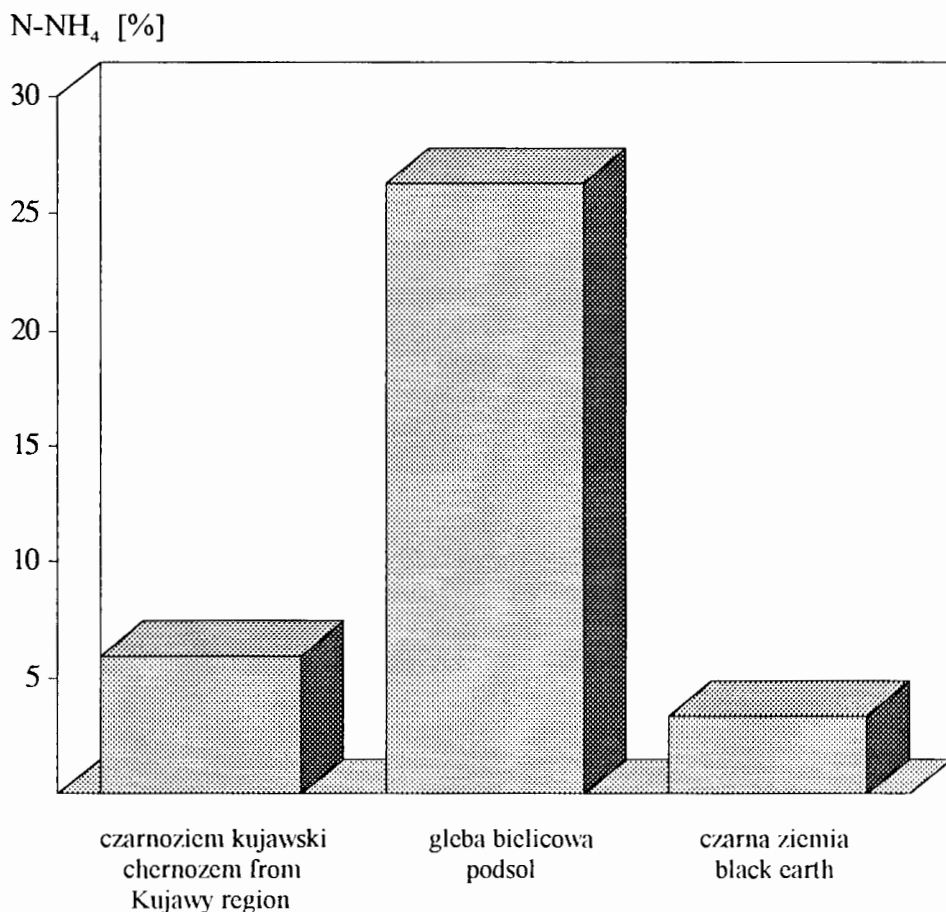
Można ogólnie stwierdzić, że symulowany kwaśny deszcz wpływa istotnie na poziom wymywania jonów amonowych z gleb, niezależnie od stosowanego nawozu azotowego.

Badania Beatona i współpracowników [8] wskazują na intensywne przemieszczanie jonów K, Ca, Mg, NH_4 w głąb profilu glebowego pod wpływem imitowanego azotu mineralnego z atmosfery do gleby. Bialobok [5] i Persson [9] zgodnie w swoich pracach stwierdzają, że kwaśne opady w końcowym efekcie zubażają gleby w składniki o charakterze zasadowym, co potwierdzają również wyniki prezentowane w niniejszej pracy.

Z badań literaturowych wynika, że wymywanie składników pokarmowych w dużym stopniu zależy od ilości opadów, wielkości dawki oraz typu gleby [1,2,3,7].

Na podstawie przeprowadzonych badań można zauważyć, że większe wymycie azotu amonowego zaobserwowano dla gleby biellicowej niż dla gleb typu czarnoziem kujawski i czarna ziemia, niezależnie od stosowanego nawozu azotowego i odczynu roztworu użytego do przemywania (rysunek 1.)

Większe wymycie z gleb lekkich stwierdził także Mazur [6] oraz Teske i Matzel [10].

Rysunek 1. Średnie ilości wymywanego azotu amonowego z gleb (niezależnie od stosowanego nawozu azotowego i odczynu roztworu)

Figure 1. Average quantity of the leached ammonium nitrate from soils (independently from nitrogen fertilizer application and reaction of a water solution)

WNIOSKI

Z przeprowadzonych badań można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Przeprowadzone doświadczenia wskazują, że poziom strat azotu amonowego istotnie zależy od typu gleby. Średnio najwięcej azotu wymyto z gleby biellicowej, najmniej zaś z czarnoziemiu kujawskiego i czarnej ziemi odpowiednio 26.3%, 5.9% i 3.4% wprowadzonego azotu, niezależnie od rodzaju zastosowanego nawozu i odczynu roztworu wodnego użytego do przemywania gleb.
2. Badania wykazały istotny wpływ symulowanego kwaśnego deszczu na poziom wymywania azotu amonowego z gleby. Przemywanie gleb wodnym roztworem (pH=5) spowodowało średnio 1.5-krotnie większe wymycie N-NH₄ z gleb w porównaniu z obiektami przemywanymi wodą destylowaną (pH=7).

LITERATURA

1. Loginow W., Spychaj-Fabisiak E. (1990). A model experiment with ammonium nitrate washing of different soils. Polish J. Soil Sci., XXIII/I, 25-30.
2. Pondel H., Terelak H. (1981). Skład chemiczny wód drenarskich jako podstawa do oceny strat składników mineralnych wymywanych do wód gruntowych. Pam. Puł., 1, 33-63.
3. Ruszkowska M. (1979). Dynamika i bilans składników pokarmowych w doświadczeniu lizymetrycznym. Roczn. Nauk. Roln., 173, 7-53.
4. Dechnik I., Kaczor A. (1991). Wpływ symulowanego kwaśnego deszczu na niektóre właściwości gleby lessowej w warunkach zróżnicowanego nawożenia dolomitom. Roczn. Glebozn., XLII, 3-4, 53-59.
5. Białobok S. (1986). Zjawisko kwaśnych deszczów. Kosmos 1/190, 25, 43-63.
6. Mazur T. (1977). Wymywanie składników pokarmowych z gleb nawożonych gnojowicą (doświadczenia modelowe). Zesz. Nauk. ART Olsztyn, Roln. 22, 15-28.
7. Spychaj-Fabisiak E., Andrzejewski J. (1992). Badania modelowe nad wymywaniem jonów amonowych i azotanowych z różnych gleb mineralnych. Zesz. Nauk. ATR Bydgoszcz, 178, Rol. 31, 22-34.
8. Beaton J.D., Harapiak J.W. (1969). Release of plant nutrients from forest soil humus treated with nitrogen and sulphate fertilizers. Can. J. Soil. Sci., 47, 651-657.
9. Persson G. (1982). Acidification today and tomorrow. Proc. Swed. Min. Agric. Environ. Com., Stockholm, 2, 8-16.
10. Teske W., Matzel W. (1976). Stickstoffauswaschung und Stickstoffausnutzung durch die Pflanzen in Feldlysimetern bei Anwendung von N¹⁵-markierten Harnstoff. Arch. Acker u. Pflanzenbau u. Bodenk., 20, 7-12.

STRESZCZENIE

Doświadczenia modelowe prowadzono w oparciu o trzy próbki glebowe. Azot amonowy wymywano wodą destylowaną (pH=7) lub kwaśnym roztworem wodnym (pH=5). Ilość wymywanego azotu amonowego okazała się istotnie zależna od typu przemywanej gleby. Stwierdzono również, że przemywanie gleb roztworem wodnym o pH=5 spowodowało istotnie wyższe wymycie azotu amonowego w porównaniu do obiektów przemywanych wodą destylowaną.

STUDIES ON THE AMMONIUM NITROGEN LEACHING FROM SOILS

E. Spychaj-Fabisiak, B. Murawska

Department of Agricultural Chemistry, University of Technology and Agriculture in Bydgoszcz

S u m m a r y

Three different soil samples were collected for a model experiment. Ammonium nitrogen was leached by using distilled water (pH=7) or acid water solution (pH=5). Quantity of ammonium nitrogen leached depended essentially on the soil type.

It was observed, that soil leaching performed with water solution (pH=5) caused considerably higher ammonium nitrogen leaching in comparison to objects leached with distilled water.

dr Ewa Spychaj-Fabisiak
Akademia Techniczno-Rolnicza
Katedra Chemii Rolnej
ul. Seminaryjna 5
85-326 Bydgoszcz